

דברי פתיחה

ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבאר בית לחם אשר בשער.
ויבקעו שלשת הגברים במחנה פלשתים
וישאבו מים מבאר בית לחם אשר בשער
וישאו ויבאו אל דוד ולא אבה לשתותם ויסך אתם לה'.
(שמואל ב כג, טו-טז)

בתחילת הפרק בו מתוארת תאוות דוד למים מבור בית לחם, הציב דוד את מלכותו כמלכות מתוקנת ושלמה: "מושל באדם צדיק מושל יראת אלוקים" (שם ג), "כי ברית עולם שם לי ערוכה בכל ושמרה" (שם ה) - "התורה אשר שם לי ערוכה בכל ביתי ושמורה" (רש"י). התורה היא שמדריכה ומנהיגה את אורחות המלך.
הגעגועים למים מבור בית לחם, רומזים על השורשים שם צמחה מלכותו של דוד. בית לחם היא מקום המפגש והנישואין של בועז ורות "אמה של מלכות" (ילקוט שמעוני, מלכים א, רמז קע), ולאחר כמה דורות, בית לחם היא מקום משיחתו של דוד למלך (שמואל א פרק טז).
בירושלמי (סנהדרין ב, ה) נדרש הפסוק המקביל בספר דברי הימים לפסוקים מספר שמואל, על החיבור לדורות בין מלכות לתורה:

"ויתאו דוד, ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם?" (דברי הימים א יא, יז)?
ר' חייא בר בא אמר: הלכה נצרכה לו.
"ויבקעו השלשה במחנה פלשתים" (שם יח). ולמה שלשה? שאין הלכה מתבררת פחות משלשה.

"וישאבו מים מבור בית לחם אשר בשער וישאו ויביאו אל דוד ולא אבה דוד לשתותם וינסך אתם לה'" (שם). ולא אבה דוד שתקבע הלכה על שמו.
"וינסך אותם לה'" - קבעה מסכת לדורות: ופורץ לעשות לו דרך.

זו ההלכה שנקבעה במסכתנו לדורות: "ופורץ לעשות לו דרך, ואין ממחה בידו" (סנהדרין כ ע"ב).

המים המבוקשים הם מים צלולים של תורה, הדרכה והכוונה למלך מפי סנהדרין:

"העם אשר בשער". זו סנהדרי גדולה שהיו שם, כמו שנאמר "מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער" (זוהר חדש, כרך ב, מגילת רות, דף נ ע"א).

כך מסופר על דוד המלך, כדוגמה למלך שכל הנהגתו המלכותית מבוססת על תורה (סנהדרין טז ע"א):

אמר רבי שמעון חסידא: כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד, כיון שהגיע חצות לילה רוח צפונית מנשבת בו, והיה מנגן מאליו. מיד היה דוד עומד ועוסק בתורה עד שעלה עמוד השחר.
כיון שעלה עמוד השחר נכנסו חכמי ישראל אצלו.
אמרו לו: אדונינו המלך, עמך ישראל צריכין לפרנסה!
אמר להן: לכו והתפרנסו זה מזה.
אמרו לו: אין הקומץ משיביע את הארי, ואין הבור מתמלא מחולייתו.
אמר להם: לכו פשטו ידיכם בגדוד.
מיד יועזין באחיתופל, ונמלכין בסנהדרין, ושואלין באורים ותומים.

החיבור השלם הוא בין המלך, הדיינים הדנים על פי משפטי התורה, לכהנים ולנביאים. ארבע רשויות הנהגה בעם ישראל, וכפי שהן מופיעות בפרשת שופטים: מערכת המשפט - סנהדרין (דברים טז, יח-כ; יז, ח-יג); מערכת השלטון - המלך (דברים יז, יד-כ); הכהנים (דברים יח, א-ח); הנביאים (דברים יח, טו-כב). הסוגיות במסכת סנהדרין עוסקות בהלכות ארבע הרשויות הללו. רוב המסכת עוסקת בהלכות דיינים ובתי הדין. יש בה גם הלכות כהן גדול והלכות מלך (פרק ב), וגם הלכות נביא (פרק יא, משניות ה-ו).

העיון וההעמקה בסוגיות אלו מעורר את הרצון והכיסופים לימים בהם כל ארבע המערכות השלטוניות הללו, יתקיימו ויפעלו בהרמוניה ובאופן נכון ומיטבי:

לקדמוניות ולשלמות הננו מתגעגעים. והגעגועים הם געגועים אלוקיים, חפץ טמיר מלא חיים עזיזים מקוריים, ממקור חיי עולמים. **ממלכה ומקדש, כהונה ונבואה**, המטביעים את חותמם על כל קניני חיים הכוללים (הראי"ה קוק, אורות עמ' נט).

באר מים - כך מכונים חכמי הסנהדרין בפסוקים בהם מסופר על דוד המלך שמבקש מים מבאר בית לחם. הדבר מלמד על הצורך לחפור ולהעמיק בדברי התורה על מנת להוציא מים זכים ורעננים. כך הסביר הרב יהודה אריה לייב אלטר, האדמו"ר מגור (שפת אמת, בראשית, פרשת תולדות, שנה תרל"ד) את המשמעות לדורות של חפירת הבארות ע"י האבות:

אמר מורי זקני ז"ל על ענין הבארות שחפרו האבות, שיש בכל מקום נקודה גנוזה מהשם יתברך. רק שצריכין להסיר החיצוניות לגלות נקודה הפנימיות שנקרא "באר מים חיים" (בראשית כו, יט).

הקריאה היא לכל אחד לחפור עמוק בבאר התורה, ולגלות מים זכים וחדשים. כך קדם והסביר הרב שמחה בונם מפשיסחא (קול שמחה, פרשת תולדות, אות ז') את משמעות החפירה של שלושת הבארות בידי יצחק:

דהנה כל איש הישראלי הניגש לעבודת השם ברוך הוא, צריך שיחפור בעצמותו באר אשר על ידה יוכל להתדבק בבוראו יתברך ויתעלה. ומתחילה הבאר הזה אינו בשלימות מצד עצמו כי עדיין מעורב בטוב וברע מצד עצמו, וזה נקרא "עשק כי התעשקו עמו" (בראשית כו, כ). ואחר כך כשהולך מזה המדרגה שאין לו מניעה מצד עצמו, אזי הוא במדרגת "שטנה" (שם כא). שהשטן עומד לנגדו ומבלבלו. ואחר כך בא למדרגה רחבה, ונקרא "רחובות" (שם כב). כמאמר הכתוב: "ברצות ה' דרכי איש, וזה גם אויביו ישרים אתו" (משלי טז, ז), וזה סוד הבארות.

שם הספר "באר יהודה". מופיע בו שמי, ורמוזים גם שמות הוריי היקרים - א"מ ר' ראובן אליהו וא"מ חיה איטה. באר - ראשי תיבות בסדר שונה: בן אליהו ראובן, חיה - "באר מים חיים" (שיר השירים ד, טו).

"וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן רובצים עליה כי מן הבאר ההוא ישקו העדרים והאבן גדלה על פי הבאר" (בראשית כט, ב)
"באר" - זו תורה שכתוב בה "באר מים חיים" (שיר השירים ד, טו).
"בשדה" - זה בית המקדש, דכתיב "ציון שדה תחרש" (מיכה ג, יב).
"שלשה עדרי צאן" - אלו סנהדרין שיושבין בלשכת הגזית.
"רובצים עליה" - אלו ישראל שהיו רובצים שם ולומדים תורה.
"כי מן הבאר ההיא ישקו העדרים" - שמשם תורה יוצאה ורווחת לכל ישראל.
"והאבן גדולה על פי הבאר" - שנים עשר שבטים שנקראו אבן, שנאמר "משם רועה אבן ישראל" (בראשית מט, כד). (מדרש ילמדנו, ילקוט תלמוד תורה, בראשית, אות קלד)

בספר זה מובאים שיעורים במסכת סנהדרין על פרקים ראשון ושני, שזכיתי למסור במקומות שלימדתי בהם בעבר: בישיבת ההסדר בנוה דקלים - גוש קטיף ת"ו, בבית המדרש הגבוה במרכז האקדמי לב בירושלים, וכן בישיבות נוספות ברחבי הארץ - גבוהות, הסדר, תיכוניות, שבהן הוזמנתי למסור שיעורי גמרא בעיון. תודתי העמוקה לכל ראשי הישיבות, הר"מים, התלמידים שיחד עמם לובנו חלק משיעורים אלו.

חלק מהשיעורים הללו פורסמו בעבר בספריי הקודמים, או בחוברות תורניות. הם נערכו מחדש והותאמו לאופיו של ספר זה. השיעורים היו רשומים אצלי בדפים ובמחברות, וכעת ערכתי את השיעורים מחדש. עיינתי שוב בסוגיות, וכתבתי את הדברים מחדש. ייתכן בהחלט שיש דברים שכבר מופיעים בספרים אחרים. לא בדקתי שוב את כל מה שנכתב על הסוגיות הללו.

לא מופיעים בספר כל השיעורים שרשומים אצלי. בספר זה שיעורים שחשתי שיש בהם תוספת ונופך לדברים שכבר נכתבו בסוגיות הללו או שמעטים עסקו בהם. אופי השיעורים הוא עיון בכל סוגיה במבט רחב, ביאור מבנה הסוגיה ושלביה, ועיון בדברי ראשונים ואחרונים ולעיתים גם בדברי פוסקים, כשהרצון הוא לחשוף עוד ולהציב מראה נוספת, חדשה ואחרת. הסגנון הוא בהיר וערוך, והפניות למקורות נוספים או תכנים משניים מופיעות בהערות שוליים.

נקווה שיהיו הדברים לרצון לפני בורא עולם, ונוכה בסייעתא דשמיא להוסיף ולהגדיל עוד את לימוד התורה.

תודות

לרבים אני חייב תודה על שסייעו ומסייעים בידי לכתוב ולהוציא לאור את הדברים, מתוך דיבוק חברים ופולחן התלמידים, בתמיכה ובעידוד, בלב טוב ובשמחה. תודות עמוקות לרעייתי שרית הי"ו, אשר עולה על כולנה. "חכמת נשים בנתה ביתה" (משלי יד, א). חכמתה ובינתה, עזרתה ועידודה, אִפשרו ומאפשרים ללמוד וללמד, ולעסוק בכתיבה וביצירה. יהי רצון שהקב"ה ייתן לנו כוח למשך שנים רבות וטובות, להמשיך ללמוד וללמד, לשמור, לעשות ולקיים, ושנזכה להמשיך ולרוות נחת מצאצאינו לאוי"ט, לראותם עוסקים בתורה, בעבודה ובגמילות חסדים, לחופה ולמעשים טובים, ושלא תמוש התורה מפי זרענו וזרע זרענו עד עולם. יברך ה' גם את בנינו ובנותינו, הכלות והחתנים, הנכדים והנכדות, ושיזכו לכל הברכות, ושהקב"ה ימלא כל משאלותיהם לטובה בבריאות ובהצלחה. אכי"ר.

תודות לחמותי זהבה זינגר, אשר נשאה לכדה במשך שנים רבות בעול גידול בנותיה, וזוכה כיום לרוות נחת מהן, מחתניה, מנכדיה, מנכדותיה ומניניה. תהי משכורתה שלמה מעם ה', בכריאות טובה ונחת.

לחבריי בהנהלת החינוך הדתי ומפקחים, לראשי ישיבות, ר"מים, מורים ומורות, מדריכים ומדריכות, אשר עמם אני נמצא בקשר במסגרת עבודתי כמפמ"ר - מפקח מרכז על הוראת תלמוד ותושבע"פ בחינוך הדתי, שמעודדים ותומכים. היכולת לפשט סוגיות מורכבות, לנסח ולכנות היטב את השיעורים, התחדרו והשתפרו במשך השנים בעקבות עבודתי כמפמ"ר תלמוד ותושבע"פ.

תודה גדולה לראשי ישיבת ההסדר "ברכת משה" במעלה אדומים, הרב יצחק שילת שליט"א והרב חיים סבתו שליט"א, שנתנו את ברכתם והסכמתם שספר זה וקודמיו בסדרת "באר יהודה": על מסכת בבא בתרא (פרקים א-ב) ועל מסכת פסחים (פרקים א-ו, י) - ובעז"ה נקווה גם הספרים הבאים בסדרה זו על מסכתות נוספות - יצאו בהוצאת "מעליות" של הישיבה; לר' אייל פישלר הי"ו, מנהל הוצאת "מעליות" והעומד בראשה, שטרם שהספר יצא מתוקן ויפה; לעורך הספר ר' אב"י ונגרובר הי"ו שהקפיד ודקדק בכתוב בו; ולמעצב הספר והמכינו לדפוס ר' אביחי גמדני הי"ו, שעשה מלאכה נאה ומקצועית.

כל העוסקים במלאכה הקשורה להדפסת הספר - יברך ה' חילם ופועל ידיהם ירצה.

יהי רצון שנזכה להמשיך ללמוד וללמד, לשמור לעשות ולקיים את כל דברי התורה באהבה, והאר עינינו בתורתך, ובהם נהגה יומם ולילה.

ואני סבור שהסנהדרין תשוב לפני התגלות המשיח וזה יהיה מסימניו. אמר "ואשיבה שופטין כבראשונה ויועצין כבתחלה ואחרי כן יקרא לך עיר הצדק" (ישעיהו א, כו), וזה יהיה בלי ספק כאשר יכשיר ה' לבות בני אדם, וירבו במעשה הטוב ותגדל תשוקתם לה' ולתורתו ויתרבה ישרם לפני בוא המשיח, כמו שנתבאר בפסוקי המקרא. (רמב"ם, פירוש המשנה, סנהדרין פרק א משנה ג)

יהודה זולדן
מעלה אדומים

פורים תשפ"ג

